

نگاهی به مجموعه داستان «آبناز» نوشته امین

فقیری

11 مرداد 1403

نوشتار پیشرو، معرفی مجموعه داستان آبناز تازه‌ترین اثر امین فقیری است که توسط نشر آفتابکاران منتشر شده است. مجموعه آبناز پنج داستان کوتاه و دو نمایشنامه را در خود جای داده است. از آنجایی که کارکرد و معنای اصلی یادداشتهایی در باب معرفی کتاب در درجه اول خبر تولد کتاب و در مرحله بعد ترغیب مخاطب برای خواندن آن را مدنظر دارد به همین جهت تمام تلاشم را خواهم کرد تا در تعریف کردن داستان‌ها خست به خرج بدهم تا مبادا لطف خواندنتان را ضایع کنم. تصور می‌کنم بهترین کار برای معرفی آبناز این باشد که این کتاب را به شکلی فرزند دو اثر دیگر نویسنده بدانم و به واسطه دو اثری که قبلاً خوانده شده، آن را معرفی کنم. مجموعه داستان آبناز، میانه مجموعه داستان اول نویسنده، «دهکده پرمال» و آخرین رمان ایشان «ظلمت شب یلدا» است. چرا؟ دست‌کم پنج دلیل برای این موضوع وجود دارد:

نزدیکی جغرافیای داستان‌ها به هم

داستان‌های آبناز با داستان‌های مجموعه دهکده پرمال در جغرافیای روایت شبیه است. در اولین اثر نویسنده، داستان‌ها در روستایی اتفاق می‌افتد که محرومیت‌ها و محدودیت‌های بسیاری را روایت می‌کند. در مجموعه آبناز نیز دو داستان آبناز و تراکتور، همان جغرافیا را به شیوه‌ای دیگر بازتولید کرده است.

وجود موضوع محوری عشق

در داستان‌های آبناز و عطا و تراکتور اساس روایت، گفتن از عشق است. ظلمت شب یلدا عاشقانه‌ترین رمان نویسنده هم متمرکز بر عشق روایت می‌شود. عشقی که هر دو شخصیتی که درگیر آن هستند هزینه‌های بسیاری برای آن می‌پردازند [...]

تفاوت‌ها و شباهت‌های عشق

ایده اصلی عشق در ظلمت شب یلدا ایستادگی و رسیدن است. مقوم عشق در رمان نوعی مبارزه است چیزی که به شکلی دیگر در داستان عطا و تراکتور شاهدش هستیم. آنجا هم مبارزه می‌بینیم. مبارزه عطا و ساتیار برای رسیدن به شب‌نم و خانم عزیزی. چیزی که بخشی از روایت عشق را در داستان‌های آبناز و عطا با ظلمت شب یلدا متفاوت می‌کند ایده اصلی فرار است. شخصیت دکتر از آبناز فرار می‌کند و شب‌نم از دو برادری که هر دو به او عاشق هستند. اساس عشق در رمان ظلمت شب یلدا عشقی متعالی است که باعث رشد هر دو طرف می‌شود؛ اما عشق در داستان‌های آبناز و تراکتور و عطا، آسیب‌زاست. عشق در این سه داستان با نوعی توهم‌گرایی همراه است. توهم‌گرایی مبتنی بر جهل و

متاسفانه آگاهی کاذب و تعارض‌های اجتماعی و فرهنگی که در نتیجه نرخ خشونت در داستان‌ها را بالا می‌برد.

بازنمایی مفهوم خشونت

در هر سه اثر یاد شده، خشونت خود را در اشکال مختلف نشان می‌دهد. همان‌طور که اشاره شد، داستان‌های دهکده پرمالال، محرومیت‌ها و محدودیت‌های جامعه روستایی را روایت می‌کند. این محرومیت‌ها و محدودیت‌ها سبب خشونت‌ورزی افراد دهکده و درنهایت نوعی استبداد در فکر و عمل و مقاومت در برابر هر تغییری را به تصویر می‌کشد. در ظلمت شب یلدا هم استبداد در حکومت دوره صفویه خود را نشان می‌دهد، منتها مدل این استبداد به جهت تقدم زمانی آن بر داستان‌های دهکده پرمالال بسیار خشونت‌آمیزتر و فراگیرتر است. به داستان آبناز و تراکتور نگاه کنید. هر دو در روستایی با محرومیت‌ها و آشفتگی‌هایی روایت می‌شود که شبیه داستان‌های دهکده پرمالال پُر از خشونت‌ورزی است. استبداد نیز در مجموعه آبناز در داستان‌های کوه برفی و گل‌گاوزبان به‌علاوه نبات خودش را بازتولید کرده است. [...]

در دهکده پرمالال و ظلمت شب یلدا خشونت فیزیکی و روانی بسیار پربسامد است و در مجموعه آبناز شاهد خشونت جنسیتی و خشونت در ساختارهای فرهنگی هستیم.

واقع‌گرایانه بودن روایت داستان‌ها

آبناز روایتی واقع‌گرایانه از رویدادها و شخصیت‌ها به ما ارائه می‌دهد. درست مثل روایت دهکده پرمالال و ظلمت شب یلدا. امین فقیری با داستان‌های واقع‌گرایانه شناخته شده‌اند. گرچه داستان‌های نمادین و فراواقع‌گرایانه هم در مجموعه‌های انگار هیچ وقت نبوده و ببینم نبضتان می‌زند وجود دارد. داستان‌های سورئالیستی نویسنده همگی در «کتاب گربه» منتشر شده‌اند و داستان‌های واقع‌گرایانه ایشان در مجموعه «فاطو و پری دریایی». حجم مجموعه داستان‌های فاطو و پری دریایی دست‌کم سه برابر داستان‌های کتاب گربه است. مخاطب، امین فقیری را با روایت‌های ملموس واقعی می‌شناسد.

انتشارات رویای آبی

استفاده نویسنده از تجربه‌های زیسته

جهان داستان‌های نویسنده بسیار متأثر از شغل ایشان به عنوان معلم است. این موضوع در دهکده پرمال با وضوح بیشتر و تاثیرگذاری بالاتری دیده می‌شود و در داستان‌های تراکتور و آبناز و گل‌گاوزبان به علاوه نبات به شیوه‌ای دیگر به تصویر کشیده می‌شود. در داستان کوه برفی نیز حضور نویسنده را شاهد هستیم.

روایت شیراز قدیم

داستان‌های کوه برفی و گل‌گاوزبان به علاوه نبات، نمونه‌های قابل قبولی از روایت شیراز قدیم است. از رونق خیابان‌های قدیمی گرفته تا حرفه‌های منسوخ شده. اگر بپذیریم که ادبیات قدرت این را دارد که زمان‌ها و مکان‌های گذشته دور یا آینده را حی و حاضر برای‌مان به تصویر بکشد در دو داستان یاد شده تصویر شیراز قدیم که به پشتوانه اصطلاحات شیرازی و مکان‌های خاص آمده است و به نوعی در ثبت و ضبط شیراز قدیم کارساز است. نوعی حافظه فرهنگی در این دو داستان شکل گرفته است که مقوم آن فضای شیراز در گذشته است.

زبان و کارکرد آن در پذیرش عشق

هر مخاطبی تلقی خاصی از عشق دارد و این تلقی در معنی و ویژگی‌ها و در نهایت پذیرش و عدم پذیرش احساسی در هیات عشق، دخیل است. در اولین مواجهه با مفهوم عشق در داستان‌ها شاید به جهت مدل آنها (عشق آسیب‌زا) هیچ پذیرشی نسبت به آن نداشتیم؛ اما چیزی که این عشق‌ها را در کمال بی‌سرانجامی برایم قابل قبول کرد، تصویرسازی عشق در زبان داستان‌ها بود. نویسنده آن اندازه عشق و حال و هوای آن را در زبان خوب توصیف کرده است که جنبه تروماتیک آن کم‌رنگ شده است. این برخورد با زبان، همان جادوی کلمات برای داستان شدن است.

* این کتاب را نشر آفتابکاران منتشر کرده است.